

Vnímání minulosti

*Rozhovor s Hans-Ole Hansenem, zakladatelem a duchovním otcem
Výzkumného centra v Lejre (Dánsko)*

„V roce 1954, jako patnáctiletý chlapec, jsem v kině v Oslo viděl norský film o lidech z doby kamenné. Chlapec a dívka žili na břehu jezera jako lovci doby kamenné. Postavili si chatu a vyrobili dlabaný člun. Vyráběli kostěné harpuny a kamenné šipky.

Od té doby jsem snil o tom, že prožiji něco podobného. (...) Jednoho dne jsem začal experimentovat s kostí, kusem dřeva a pazourkem. Štípal jsem kámen do té doby, než jsem získal ostrou hranu, kterou bylo možno řezat a škrábat. Když jsem byl hotov, připomínala moje zbraň sekeru, kterou při lovu používali nejstarší lovci sobů.

Tím, že jsem se obešel bez moderních nástrojů, jsem přišel na způsob, jak mluvit s našimi předky, jak se od nich učit a jak s jejich pomocí pochopit náš současný podivný svět.“ (Hansen 1977c)

Jakým způsobem jste získal podporu státních a soukromých institucí?

Během let 1956-1963 jsem před mnoha vlivnými lidmi – někteří z nich byli rodiče mých přátel – demonstroval zájem veřejnosti o experimentální archeologii a poukázal tak na nové a působivé možnosti vzdělávání.

Velmi mi byl nakloněn profesor Axel Steensberg, u kterého jsem studoval etnologii. Po smrti otce v roce 1955, bylo mi 16 let, a matky, tři roky na to, mě podporovali P. V. Glob – „rigsantikvar“, vikomt Knud Holstein-Ledreborg, majitel rozsáhlých pozemků, a ministr školství Jørgen Jørgensen.

Uvnitř těchto osobních vztahů našla moje představa rozhodnou a trvalou podporu.

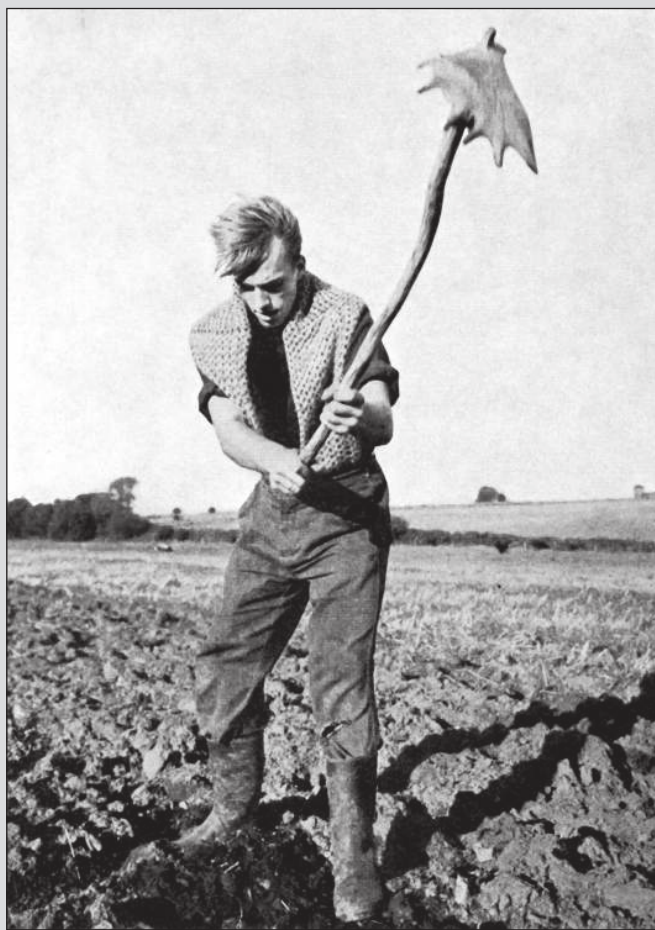
Můžete popsat kulturní krajinu, ve které jste začínal realizovat svoje představy? Měl jste nějakou podporu ze zahraničí?

Kulturní krajina té doby měla zcela venkovský ráz.

Vyskytovalo se v ní množství pravěkých a historických památek, rychle tekoucí potoky, rozsáhlé lesní porosty a měla své vlastní zvláštní kouzlo. To platilo zejména o pozemku náležejícímu k sídlu Ledreborgů, který vlastnil vikomt Knud Holstein-Ledreborg. Nabídl mi pronájem této půdy, pro můj záměr té nejvhodnější,

■ Obr. 3 Dokončování hrubé konstrukce domu. (Hansen 1959: „I built a Stone Age House“)

■ Obr. 4 Hans-Ole Hansen předvádí práci s motykou vyrobenou z losího parohu. (Hansen 1959: „I built a Stone Age House“)

na 100 let. Byla to velmi velkorysá nabídka, která se neopakuje...

V Dánsku se v té době rekonstrukcím věnovalo už jen muzeum Hjerl Hede na Jutském poloostrově. Byl jsem ale první, kdo spojil vědu, vzdělávání a dávné technologie dohromady.

„Naším cílem v Lejre bylo provádět porovnatelné experimenty v rámci etnologie a experimentální archeologie.“

Experimentální archeologii – dogmatický, replikovatelný proces – chápu jako nástroj, jehož prostřednictvím lze oživit historii. Experimentální archeolog nesmí nikdy zůstat osamocen, stejně jako vědec nesmí být oddělen od společnosti. Prání společnosti – oživit minulost – klade na experimentální archeologii velké nároky.“
(Hansen 1987)

■ Obr. 5 Pokrývání střechy domu z doby železné. (Hansen 1964: „Mand og hus“)

„Nároky kladené na experimentální centrum:

1. Otevřenost: ke všemu, k čemu dospějeme, by měla mít přístup nejširší veřejnost a to jak v současnosti, tak v budoucnu.

2. Vzdělávání: zejména děti by měly mít možnost porozumět a vnímat minulost všemi smysly. Měly by věřit tomu, co jim sdělujeme.

3. Prostředí: technické, chemické a biologické objevy rostoucí měrou obrožují náš život. Ztratili jsme kontakt s okolním prostředím, se kterým jsme žili v souladu po tisíciletí.“
(Hansen 1986)

Které své spolupracovníky byste rád připomněl? Můžete nám o nich říct pár slov?

Mé poděkování si zaslouží celá řada lidí. Rád bych zmínil svého kolegu a učitele,

který mi velmi pomohl v letech 1963-68, pozdějšího ředitele Dánského zemědělského muzea, Svend Nielsena, MA.

V letech 1964-65 se v centru v Lejre vystřídala celá řada vynikajících řemeslníků. Chtěl bych připomenout Arne Bjørna (rekonstrukce pece na výpal keramiky), Ninnu Rathje (výroba pravěkého textilu) a biologa Tove Hattinga (studium gotlandských ovcí).

K těm, kdo mě podporovali a podporují v leckdy nelehkém boji o přežití centra v Lejre a později i centra v Dybbøl, patří i moje bývalá žena Bodil Hansen a nynější manželka Dorte N. Hansen.

„V Lejre jsme se vzdělávání a experimentu věnovali 30 let. Výzkum a vzdělávání k sobě měly vždy blízko. (...) Díky výuce a turistickému ruchu jsme chtěli vytvořit základnu pro vědecký výzkum, který je závislý na prostředcích, jež není možné získat prostřednictvím běžné činnosti centra.“

1. Archeologický ani etnografický výzkum nelze provádět bez pomoci experimentů s pravěkými technologiemi.

2. Moderní výuka, zejména na základních školách, se neobejde bez praktické zkušenosti, která vzbudí zájem o minulost lépe než knihy nebo televize.

3. Kulturní turistika, která překračuje jazykové a kulturní hranice, je založena hlavně na historických rekonstrukcích vycházejících z archeologických, etnologických a historických pramenů.

4. Staré technologie se mohou stát záchranným člunem v případě, že se naše společnost zhroutí a bude nucena spolehnout se pouze na přírodní zdroje.“
(Hansen 1987)

Jaké jsou přednosti a nedostatky centra v Lejre?

■ Obr. 12 Část fotografické sekvence dokumentující jeden z nejzajímavějších experimentů v Lejre; spálení rekonstrukce domu z doby železné v roce 1967. (Meldgaard and Rasmussen 1996: „Arkæologiske eksperimenter i Lejre“)

■ Obr. 6 Problémy při stavbě domu z doby železné jsou řešeny na místě. (Hansen 1964: „Mand og hus“)

■ Obr. 2 „Je třeba přenést obřadní kámen, aby na něj opět dopadly první sluneční paprsky.“ (Hansen 1959: „I built a Stone Age House“)

■ Obr. 10 První domy postavené v Lejre v letech 1964-67. (Meldgaard and Rasmussen 1996: „Arkæologiske eksperimenter i Lejre“)

Přednostmi centra v Lejre je jeho mladý, silný a dynamický duch. A také skutečnost, že si výsledky zdejších experimentů našly cestu do vzdělávacího procesu a byly uznány i dánským Ministerstvem školství.

Jeho slabinou byl vždy nedostatek financí a také publikací, které by se věnovaly prvním dvaceti letům činnosti našeho centra.

Ze začátku (1964-1966) jsme byli přesvědčeni o tom, že bychom se měli věnovat hlavně experimentu. Když se dívám zpět, měli jsme začít jako „Letní výzkumné centrum“ a neotvírat v zimě. Tehdy jsme díky nadšení všech zaměstnanců měli otevřeno přes celou zimu, ale příjem byl minimální. Teď si myslím, že jsme měli zavřít a zaměstnat jen malou skupinu lidí, která by se věnovala publikování experimentů z předchozího léta.

Skutečnost, že jsme prodělali a nepublikovali, způsobila, že archeologové pochybovali o významu našeho centra. Byl to opravdu těžký začátek. Tehdy mi P. V. Glob řekl: „Hansi-Ole, ty nejsi vědec, jsi učitel.“ Tím mi ukázal možnost, jak provoz centra udržet, změnit jeho zaměření z výzkumu na výuku. Přeměna centra z výzkumné-

ho na výukové pak proběhla v letech 1967-68.

Hlavním důvodem mého odchodu z centra v 80. letech byla únava. Založil jsem a vedl centrum 21 let. Během této doby zde vyrostlo 25 domů. Unavený ředitel by ale měl odejít a nezůstávat a věnovat se například pouze experimentu. Nikdy nebylo mým cílem být ředitelem po zbytek života! Dokonce si myslím, že centrum na mém odchodu vydělalo a od té doby se dále vyvíjí.

Dybbøl Banke je Historické centrum na jihu Jutského poloostrova zaměřené na válečné střetnutí Dánů, Rakušanů a Prusů z roku 1864. Založil jste ho v roce 1992. V čem se liší od centra v Lejre?

V případě centra v Dybbøl jsme stáli před novou zkušeností:

- Zabývali jsme se událostí z roku 1864 – poměrně nedávnou, a tedy dobře zdokumentovanou!
- Jednalo se o nepříteli populární válečné střetnutí.
- Mnoho nepříjemností způsobil fakt, že centrum stojí na „posvátné půdě“. Ty jsou ale nyní překonány.

V mnoha zemích existuje místo významné pro národní

■ Obr. 9 „Kdo postavil tyto domy? Mladí lidé, kterých se v Lejre během let vystřídalo velké množství.“ (Hansen 1964: „Mand og hus“)

identitu. Může to být bitevní pole nebo místo prvotního osídlení. V Dánsku je to Dybbøl Banke, místo střetů Dánska a Německa v 19. a první polovině 20. stol. V té době se obě strany snažily posunout staré kulturní i politické hranice.

Rozpočet určený k otevření Historického centra na bývalém bitevním poli byl v roce 1992 pro mnohé nepochopitelně vysoký. Necháпали, proč je třeba investovat 50 mil. DKK (6 mil. €) na zřízení centra připomínajícího největší dánskou – prohru! Ale právě ze svých neúspěchů se lidé nejvíce učí...

Původně zde nebyly plánovány žádné historické dílny, ale inspirováni našimi zkušenostmi z Lejre jsme je přenesli i sem.

Nakonec bylo naše centrum akceptováno a dokonce se začalo rozšiřovat. Neobešlo se to ovšem bez komplikací, ne všem se zamlouvala myšlenka, že by se na místě dávného krveprolití měli lidé „bavit“. Nakonec jsme ale veřejnost přesvědčili, že ony historické dílny a výukové aktivity neslouží k pobavení, ale k udržení povědomosti o historii tohoto místa.

Jak toho lze dosáhnout? Nechte skupinu školních dětí

sledovat dramatické historické výjevy, udělejte z nich strážní oddíl na hradbách pevnosti a najednou mezi nimi nechte vybuchnout granát (dýmovnici, dělobuch). Někteří z nich budou „mrtví“, jiní „zranění“. Pak se možná dočkáte i této reakce: „Ale oni na nás střílí!“...

Tento způsob výuky a demonstrace historie na památném místě je – alespoň co víme – ve světě ojedinělý.

Proč jste zvolili název „historické dílny“?

Název „dílna“ (workshop) nelze vždy dobře přeložit, například ve francouzštině zní nepatřičně.

S našimi dílnami jsme navštívili Štrasburk a Marseille. Na počátku 70. let jsme v Lejre vyškolili první učitele, kteří si založili vlastní „Malé Lejre“ v Odense, Vejle a Esbjergu. Brzy následovaly skupiny z Holandska a Švédska. Pro tato školení se termín dílna hodil nejlépe – přibližovali jsme historii prostřednictvím praktických činností.

V jihoevropských zemích (Španělsko, Itálie) našim dílnám příliš nerozuměli. Snad proto, že neuměli spojit akademický a praktický svět. Což se už v současnosti změnilo.

■ Obr. 13 Výzkum toho domu po 25 letech. (Meldgaard and Rasmussen 1996: „Arkæologiske eksperimenter i Lejre“)

Osm kritérií dobrého projektu

V roce 1981 proběhlo setkání profesionálů z oblasti turistického ruchu v Helsingfors. Hans-Ole Hansen zde formuloval následující kritéria.

1. Zabývá se projekt svou budoucností?

Projekt by měl obsahovat výhled do budoucnosti. Jen tímto způsobem lze dosáhnout něčeho lepšího než existuje nyní.

2. Věnuje se oblíbeným tématům, místním/regionálním tradicím i speciálním tématům?

Zajistěte, aby součástí vašeho projektu byly tradice kulturního života a kulturního dědictví spolu s regionálními zvláštnostmi.

3. Je ohleduplný vůči okolnímu prostředí?

Vyjděte z tradiční nebo současné ochrany prostředí. Cílem by mělo být zachování životního prostředí.

4. Počítá s technicky/prakticky zkušenými lidmi?

To je s lidmi, kteří jsou schopni zvládnout praktické úkoly a problémy jak z oblasti dávných kultur a technologií, tak ze současnosti.

5. Má zajištěnu pomoc vědců a specialistů?

Zajistěte, aby byl projekt přístupný vědecké nebo kompetentní pomoci a kritice. Navažte spolupráci s muzei, knihovnami, výzkumnými institucemi a kulturními centry. Poučte se z už existujících nebo starších projektů stejného charakteru.

6. Je komerčně schopný?

Projekt musí být rozumně obchodně veden, aniž by rezignoval na ostatních sedm kritérií. Ekonomické hledisko se nesmí přehlížet.

7. Je podporován dobrovolníky?

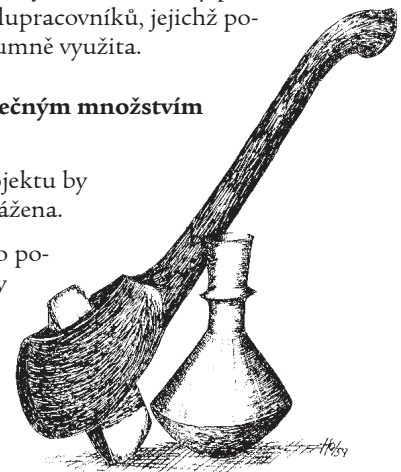
Projekt by měl mít zajištěn dostatečný počet dobrovolných spolupracovníků, jejichž pomoc musí být rozumně využita.

8. Počítá s dostatečným množstvím PR aktivit?

Míra publicity projektu by měla být dobře uvážena.

Přání co největšího počtu návštěvníků by nemělo převážet nad ostatními kritérii.

(Hansen 1982c)

■ Obr. 1 Sekera a nádoba doby kamenné, kresby Hans-Ole Hansena. (Hansen 1962: „Lerhusene i Lejre“)

Jak se historické dílny v průběhu let rozvíjely?

Rozmach historických dílen uvnitř i mimo Dánsko byl v 70. letech veskrze pozitivní, snad kromě těch zcela zaměřených na turistický ruch.

Dnes roste počet nekvalifikovaných center, která nejsou podložena archeologickým nebo etnologickým výzkumem a ty vrhají špatné světlo i na zařízení vedená dobře.

Dobrou zprávou je nedávná dotace na rekonstrukci hmotného zázemí centra v Lejre, které má opět šanci stát se tahounem evropské experimentální archeologie.

V čem vidíte budoucnost těchto dílen?

Díky svým nesporným interpretačním a výukovým kvalitám si tyto dílny najdou své místo i v budoucnosti. Pomineme-li čistě komerční aktivity, našly tyto dílny způsob, jak seznámit současného člověka s životem jeho předků.

Obecně jsou historické dílny zaměřeny na technologie. Měli bychom se ale věnovat i způsobu, jakým sdělit záležitosti týkající se etiky, náboženství, umění, psychologie a také současné krajiny a jejího dědictví, která reprezentuje naši kulturní i přírodní minulost (čemuž se v současnosti s manželkou věnujeme).

Zvláštními případy jsou historické dílny, které se věnují současnému prostředí, zasaženému do kulturní a časové perspektivy. Je na čase, aby si lidé uvědomili svou odpovědnost vůči životnímu prostředí, aby se na něj dívali jako na celek a ne jako na soubor přírodních rezervací v jinak čistě lidském světě.

Co je úkolem národní sítě historických dílen?

V Dánsku existuje neformální síť, jejíž činnost může

kdokoliv ovlivňovat. Velmi důležité je udržovat v rámci sítě vzájemný kontakt, což se děje prostřednictvím písemné i elektronické korespondence, malých setkání, kde si vyměňujeme zkušenosti z praxe, nebo setkání většího rozsahu zabývajících se organizačními záležitostmi.

Nejdůležitější je být v kontaktu. Lidé podílející se na činnosti dílen (v Dánsku je jich 55) si prakticky nepřetržitě předávají své myšlenky a vize. Není cílem vydělat prostřednictvím sítě peníze.

Jaký přínos představují Lejre a jiné historické dílny pro společnost?

Bez nich by u veřejnosti klesla podpora archeologie a zájem o minulost. Historické dílny činí minulost srozumitelnou. V podstatě v Dánsku neexistuje člověk mladší 50 let, který by nikdy nenavštívil historickou dílnu nebo středověké centrum. Všichni zde chápou smysl těchto institucí.

Dílny by měly tento zájem veřejnosti využít a jít dál, do krajiny a přivést ji do našeho každodenního života.

Co jste se naučil od doby, kdy jste postavil svůj první dům z doby kamenné?

Že jen zkušenost řemeslníka a akademické vzdělání nestačí. Je třeba mít také obchodního ducha, manažerské schopnosti a dostatečnou finanční podporu. Dále nesmí chybět oddaní spolupracovníci, zaměstnanci a zapálené vedení.

Kdybyste si měl vybrat jednu myšlenku, kterou byste mohl předat lidem, která by to byla?

Každý den ve svém životě vnímejte historii na základě kvalitních znalostí.

**Rozhovor vedl
Roeland PAARDEKOOPER**

Hans-Ole Hansen

21. 3. 1939 narozen ve Fredriksbergu, Kodaň

1961 společně se Svend Nielsenem, MA a prof. dr. P. A. Steensbergem založil Experimentální centrum v Lejre

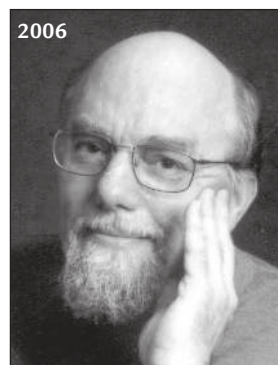
1966 absolvoval Kodaňskou univerzitu v oboru etnografie

1966-1985 ředitel Experimentálního centra v Lejre

1986-1988 programový poradce pro služby školám

1992-2004 vedoucí Historického centra v Dybbøl Banke

od 2004 vedoucí projektu Dybbøl Banke Fund

Vybraná bibliografie Hans-Ole Hansena

(podrobněji na webové stránce EXARC www.exarc.eu/bibliography)

- 1959a: Lerhusene i Lejre
- 1959b: Vi byggede en stenåldersby
- 1959: I built a Stone Age house
- 1961: Ungdommelige oldtidshuse, Kumli, pp 128 - 145
- 1966a: Bognæksperimentet. Brandforsøg med at rekonstruere jernalderhus
- 1966b: Kulturhistorisk Skoleundervisning
- 1970: Kortfattet Oversigt over Historisk-Arkæologisk Forsøgscenars Historie 1963-70
- 1971a: Egnsbeskyttelse af Kultur- og Naturlevn fra Fortiden
- 1971b: Harjas Folk
- 1973a: En Folkevandring i jernalderen
- 1973b: Lejrecenterets fremtid. Perspektiver og forslag
- 1974a: Huset i jorden
- 1974b: Oldtidsbyen ved Lejre 1964-1974
- 1975a: Huset vi byggede. Rekonstruktion af jernalderhuset
- 1975b: Plan for en natursti og et dertil knyttet besøgscenter i Lejreområdet
- 1977a: Ard og Segl
- 1977b: Ilden og Sneen
- 1977c: The Prehistoric Village at Lejre
- 1978: Imellem fortid og fremtid (100-året for N.F.B. Schedsted)
- 1981: Gensyn med Øksen (Hvad er historie?)
- 1982a: Det historiske landskab
- 1982b: Historisk rekonstruktion, eksperimentel arkæologi og Forsøgscenars i Lejre, nogle afklaringer in: Museumsmagasinet (Viborg: Museumstjenesten) pp 8-12
- 1982c: Verslag van een studiereis door Nederland
- 1982c: Lejre Forsøgscenars. Forsøg med fortiden I
- 1986: The usefulness of a Permanent Experimental Centre? In Sailing into the past, pp 18-23
- 1987: Vad tjäner forntidsteknik till? In: Forntida Teknik 2/87, pp 16-21
- 1995: Fredsmålet Dybbøl (cronicle, Jydske Vestkysten 11/4/95)
- 1998: Tanker om Tid og Tusinde År (essay, Jul i Roskilde)
- 1999: Den Forstærkede Dybbølfortælling
- 2000a: Historiecenter Dybbøl Bankes vej frem (Sønderjysk Månedsskrift 5)
- 2000b: Den Forstærkede Dybbølfortælling - En Replik (Sønderjysk Månedsskrift 5)